01/02/2019

Στην “αετοφωλιά” της Υπαπαντής στα Μετέωρα

/ Ιερές Μονές

Στα αναστηλωμένα παλαιά μοναστήρια των Μετεώρων ανήκει και η ιερά μονή Υπαπαντής ή της Αναλήψεως του Χριστού, μετόχι της Ιεράς Μονής Μεγάλου Μετεώρου (Μεταμορφώσεως), κτισμένη ψηλά σ’ ένα ευρύχωρο σπήλαιο μετεωρίτικου βράχου σε ύψος εβδομήντα μέτρων. Παλαιά έφθανε κανείς εκεί με τα πόδια σε τριάντα λεπτά, βαδίζοντας βορείως του Μετεώρου. Σήμερα ένας χωματόδρομος λίγο πιο κάτω από τον Αναπαυσά, οδηγεί τα αυτοκίνητα, αλλά και τους πεζούς προσκυνητές στην πανήγυρη της μονής.

Το ανέβασμα με την παλαιά κρεμαστή ξύλινη κλίμακα, την διατηρημένη σε τέσσερα τμήματα, λόγω της ανωμαλίας του βράχου, ήταν πολύ δύσκολο. Ο τελευταίος που την ανέβηκε, το έτος 1911, ήταν ο μοναχός του Μεγάλου Μετεώρου Ευγένιος, ο οποίος ανεβαίνοντας για να ανάψει τα κανδήλια του ιστορικού αυτού ναού, γκρεμίστηκε στο κενό μαζί με την σαθρωμένη παλαιά σκάλα.

Τα κανδήλια της Υπαπαντής έμειναν για χρόνια σβηστά, έως ότου ο δραστήριος μητροπολίτης Τρίκκης και Σταγών Πολύκαρπος περί το έτος 1930, φρόντισε για την ανακατασκευή λαξευτής κλίμακας, που κατέστησε άφοβη πλέον την άνοδο στο σπήλαιο. Η πτώση ομοίως ενός μεγάλου τμήματος βράχου, λόγω διαβρώσεως,

κατά τον Μάιο του 1948, συνετέλεσε στο να γίνει πιο προσιτό το σπηλαιώδες μοναστήρι. Σήμερα η κλίμακα αριθμεί περί τα εκατό σκαλιά.

Ο Φώτης Κοτοπούλης μας πληροφορεί ότι «το μοναστήρι ήταν κτισμένο σε δύο μικρές σπηλιές, που τις χώριζε όγκος ενός μέτρου προς το χαϊνό βάραθρο, το οποίο κατά τι, το είχον λαξεύσει και τα συνέδεον (τα σπήλαια) με ξύλινη διάβασι. Η άνοδος γινότανε με μια ανεμόσκαλα με εξήντα σκαλιά, έφτανε τα πεντήκοντα μέτρα κι ευρίσκονταν στο αριστερότερο μέρος της Μονής και συνδεόνταν με μια σπηλιά, η οποία οδηγούσε προς το μοναστήρι. Σήμερα όμως δεν απέμεινε τίποτε ώστε να ενθυμίζει το μέρος από όπου γινόταν η ανάβαση. Το μοναστήρι επί υψηλού βράχου βρίσκεται σε ύψος εβδομήντα μέτρων από τη γη και στο μέσο του βράχου. Ωστόσο όμως και για ενθύμιο του τρόπου αναβάσεως μας το περιέσωσε ο ζωγράφος καλλιτέχνης Παντελής Ζωγράφος, όστις με την ζωγραφία του αποθανάτισε την μονήν προτού σωριασθή σε ερείπια. Την μονήν ταύτην επισκέφθηκα την 29η Απριλίου 1954».

Παλαιότερη αρχιτεκτονική περιγραφή: Περιγραφή της παλαιάς μορφής του ασκητηρίου της Υπαπαντής εξεπόνησαν οι αρχιτέκτονες Δημήτριος Βλάμης, Αικατερίνα Ιωάννου και Γρηγόριος Μαυρομάτης στην διδακτορική διατριβή με θέμα «Μετέωρα» που υπέβαλλαν στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο στα 1960.

«Η μονή της Υπαπαντής, είναι κτισμένη ψηλά σε κοιλότητα βράχου στο βορειότερο

τμήμα της περιοχής των Μετεώρων. Στην ανατολική πλευρά του ίδιου βράχου τα ερείπια της μονής του Αγίου Δημητρίου. Η προσπέλαση στη μονή γίνεται σήμερα από σκάλα, σκαλισμένη το 1930 στο βράχο. Η άνοδος, παλαιά, γινόταν με κρεμαστή σκάλα που οδηγούσε σε πλατύσκαλο. Αερικά σκαλιά ανέβαζαν στην είσοδο του καθολικού, εκεί που σήμερα υπάρχει νάρθηκας κτισμένος αργότερα.

Ο κυρίως ναός είναι μόνοκλιτος, σταυρεπίστεγος βασιλική. Χτίστηκε από τον κυρ Νείλο, το 1367, σύμφωνα με επιγραφή που υπάρχει στο υπέρθυρο της εισόδου του. Είναι από τους παλαιότερους ναούς του τύπου αυτού. Το εγκάρσιο κλίτος έχει το ίδιο πλάτος με τα εκατέρωθεν χαμηλότερα ενώ συνήθως, η υψηλότερη καμάρα έχει μικρότερο πλάτος από τις άλλες.

Κατά μήκος των τοίχων έχουν ανοιχθεί τυφλές αψίδες, με παράθυρο και πόρτα, που κλείστηκε όταν προσετέθη νάρθηκας στο καθολικό. Εσωτερικά ο χώρος έχει θαυμαστή ενότητα. Για την δημιουργία της βοηθούν το ορθογώνιο σχήμα της κατόψεως που διατηρείται στην οροφή και η σχέση των θόλων μεταξύ τους. Η κόγχη του ιερού, φέρει δίλοβο παράθυρο και καταλήγει σε τρίπλευρη αψίδα. Η τοιχοποιΐα εξωτερικά είναι προσεγμένη. Έχει πλίνθινες διακοσμήσεις που περιβάλλουν τα παράθυρα, δημιουργούν στέψη στον ναό και δίνουν στο κτίσμα μεγαλύτερη σημασία από τα άλλα.

Στην ίδια εποχή πρέπει να ανήκε το διώροφο κτίσμα που βρίσκεται στην άλλη κοιλότητα του βράχου. Εδώ διακρίνουμε Τράπεζα, απέναντι της βοηθητικούς χώρους, εστία, βριζόνι και στέρνα (κινστέρνα). Ίσως στον άνω όροφο να υπήρχαν κελλιά. Αργότερα η Τράπεζα χωρίστηκε με ελαφρό τοίχο ακριβώς στην μέση σε

δύο κελλιά.

Τα άλλα κτίσματα είναι υπόλοιπα νεωτέρων κατασκευών. Πρέπει να χρησιμοποιήθηκαν ως αποθήκες. Το σημαντικότερο από αυτά, ο νάρθηκας του ναού, κτίστηκε σύμφωνα με επιγραφή του υπέρθυρου της εισόδου του το 1784. Είναι ένας ορθογωνικός χώρος που πλησιάζει το τετράγωνο. Το μικρό όμως ύψος και ο λίγος φωτισμός που έχει, του δίνουν εντελώς διαφορετικό χαρακτήρα από τον κυρίως ναό και δεν προετοιμάζει για την είσοδο σε αυτόν. Ο πάνω από τον νάρθηκα χώρος χρησίμευε για κελλιά μοναχών.

Η κατασκευή του νάρθηκος κατέλαβε τον αρχικό χώρο της εισόδου. Δημιουργήθηκε τότε ξύλινος εξώστης κατά μήκος της (βορεινής) πλευράς του νάρθηκος και του καθολικού, που έφθανε έως το μεταξύ των δύο κοίλων σημείο. Σήμερα σώζονται κασταστραμμένα τα δοκάρια του εξώστη και της στέγης του. Η κατασκευή του ξύλινου εξώστη ανάγκασε να κλειστεί η σκάλα που οδηγούσε από το πλατύσκαλο στην εκκλησία. Ίσως από τότε χρησιμοποιήθηκε για άνοδο μόνο από το βριζόνι. Οι δύο κοιλότητες του βράχου ανάγκασαν να δημιουργηθούν δύο ομάδες κτιρίων.

Η μονή δεν ακολουθεί την καθιερωμένη διάταξη στην ανάπτυξή της, αλλά αναπτύσσεται με τον καιρό ανάλογα με τις ανάγκες της. Ο ναός αρχικά τοποθετείται κοντά στην είσοδο. Αργότερα η είσοδος μεταφέρεται αναγκαστικά και ο ναός βρίσκεται μακριά από αυτήν. Πρόκειται για μονή που κατοικήθηκε κατά διαστήματα από λίγους μοναχούς ή εκμεταλλεύτηκαν κατά το δυνατόν την υπάρχουσα επιφάνεια και την αύξησαν με την δημιουργία προεξοχών».

Παλαιότερη μνεία: Το μοναστήρι είναι κτίσμα του 14ου αιώνα. Είναι το μόνο ενυπόγραφο από τα τέσσερα σπηλαιώδη μονύδρια που έκτισε ο Νείλος, ο ‘πρώτος’ της Σκήτης της Δούπιανης.

Ο ναΐσκος της Αναλήψεως ή Υπαπαντής είναι πολύ σπουδαίος από απόψεως αρχαιολογικής, διότι κτίσθηκε εκ βάθρων και ιστορήθηκε (σύμφωνα με την επιγραφή ιστορήσεως) με τους κόπους και την επιστασία «του πρώτου της Σκήτεως Σταγών και καθηγουμένου της Δούπιανης κυρ Νείλου» το έτος 1367. Διασώζει θαυμάσιες τοιχογραφίες μακεδονικής τεχνοτροπίας και επίσης διασώζει την μορφή του Νείλου, ιστορημένη στη ΝΔ κόγχη του κυρίως ναού να δέεται γονυπετής έμπροσθεν της Θεοτόκου.

Ιστορική εξέλιξη του μονυδρίου. Η ιερά μονή της Υπαπαντής άρχισε να παρακμάζει στις αρχές της οθωμανικής κυριαρχίας.

Στο ‘Χρονικόν των Μετεώρων’ (γραμμένο περί το 1529) δίδεται η πληροφορία ότι

αρκετά ησυχαστικά μονύδρια βρίσκονταν στα χέρια κοσμικών και αφανίζονταν. Επί ογδόντα έξι χρόνια την Υπαπαντή λυμαινόταν, με ληστρικό τρόπο, η οικογένεια κάποιου Μιχαήλ Μουχθουρή. «Η Υπαπαντή πς’ (86) χρόνους υπό τινός Μιχαήλ Μουχθουρή κατείχετο, έχοντος και δύο παίδας· υπάρχον πρότερον εν κοινοβίου τάξει και μοναδική καταστάσει».

Στις αρχές του 17ου αιώνα η μονή της Υπαπαντής ανήκει ως κελλίο στο Μεγάλο Μετέωρο. Στο μνημονευθέν ‘Κατάστιχο διά την αποκοπήν των κελλιωτών’ η εν λόγω μονή αναφέρεται δεκάτη πέμπτη στην σειρά ως ενεργός με τον τίτλο: «η Υπαπαντή».

Δύο δεκαετίες αργότερα «οι εν Υπαπαντή του Κυρίου» πατέρες με καθηγούμενο τον ιερομόναχο Χριστόδουλο συνυπογράφουν δέκατοι στην σειρά στην ζητεία των μετεωρικών μοναστηριών προς τον ηγεμόνα της Μολδοβλαχίας Ιωάννη Βασίλειο Lupu(1634 – 1653).

Κατά τα τέλη του 18ου αιώνα επί ηγουμένου Συμεών το μοναστήρι αυτό παρουσίασε νέα άνθηση και σε αριθμό πατέρων και σε κτήματα.

Ο επίσκοπος Σταγών Αγαθάγγελος (;) με γράμμα του έτους 1779 απευθύνεται προς τους κατοίκους των χωρίων Μεγυρίτζας, Οστροβού, Γιωργίτζας και λοιπών χωρίων των Χασίων, υπέρ των πατέρων της μονής Υπαπαντής και εξαιτείται την οικονομική βοήθεια για την αποπεράτωση του κτισίματος του νέου κτιρίου. Οι

Αδελφοί της Υπαπαντής, όπως χαρακτηριστικά σημειώνει, ευρίσκονται σε «μεγαλωτάτην δυστυχίαν και υστερούνται... στο νέο κτίριον [του Αγίου Δημητρίου], όπου έχουν βδομήντα μαστόρους».

Με έγγραφο της 25ης Μαρτίου του 1788 ο επίσκοπος Σταγών και οι Βαρλααμίτες πατέρες, οι οποίοι κατείχαν ως μετόχι την ερειπωθείσα μονή του Αγίου Δημητρίου, παραχωρούν τον χώρο αυτής, εκτάσεως περίπου δύο στρεμμάτων, στην ιερά μονή Υπαπαντής, της οποία οι πατέρες είχαν αυξηθεί, ώστε να κτίσουν γι΄ αυτούς κελλιά και τα λοιπά χρειώδη κτίρια.

Σε χειρόγραφους κώδικες του Μεγάλου Μετεώρου ευρίσκουμε σημειώσεις για το μοναστήρι της Υπαπαντής. Στον κωδ. υπ' αριθ.77, του 15ου αι., του κωδικογράφου Νείλου Σταυρά, άνωθεν στην πινακίδα υπάρχει η σημείωση: « †Η Υπαπαντή». Στον ίδιο κώδικα στο φ.10, με γραφή 17ου – 18ου αιώνα: «†το παρόν βιβλίον είναι της Υπαπαντής» (ΟΔ). Παρόμοιο σημείωμα ευρίσκουμε και στον κωδ. Υπ.' Αρθ.63 (14ου – 16ου αι.) στο φ.351 (α' όψη): «†το παρόν βιβλίον της Υπαπαντής» (ΟΔ). Οι εν λόγω κώδικες αποτελούσαν κτήμα του σπηλαιώδους αυτού ασκητικού ενδιαιτήματος.

Είναι προφανές ότι και άλλα εκκλησιαστικά βιβλία κατείχε το μοναστήρι αυτό για τις λειτουργικές ανάγκες. Στον κωδ. υπ' αριθ.75, του 15ου αι., στο φ.91 υπάρχει σχετικός Κατάλογος βιβλίων, ιερών σκευών και κηπευτικών εργαλείων, με γραφή του 15ου αιώνα:

«† Ταύτα εισι τα άπερ ευρίσκονται εν τη Υπαπαντή Ιερόν Φελονοστίχαρον (...) Πετραχήλιον και Υπομάνικα λινά· δισκοπότηρον· (...) Ευαγγέλιον· Κυριακοδρόμιον· και έτερον Τετραυάγγελον· και Πραξαπόστολον· εν ζεύγος Κλίμακος· και Πατερικά (...)» (ΟΔ).

Στην γνωστή χαλκογραφία των Μετεώρων του έτους 1782 του μοναχού Παρθενίου ξεχωρίζουν επί του βράχου η μονή του Αγίου Δημητρίου με ναό και κελλί. Πιο χαμηλά, στην βορεινή πλευρά του βράχου, ζωγραφίζει ο καλλιτέχνης εντός σπηλαίου την Υπαπαντή.

Στα 1809, μετά την επανάσταση του παπα-Θύμιου Βλαχάβα κατά των Τούρκων, και οι άλλες λειτουργούσες ιερές μονές των Μετεώρων υπέστησαν τα πάνδεινα, η δε Ιερά μονή της Υπαπαντής εγκαταλείφθηκε. Μετά την ερήμωση της τα αρχεία και τα σκεύη της μεταφέρθηκαν στην ιερά μονή Μεγάλου Μετεώρου, όπου και σήμερα υπάγεται ως μετόχι βάσει και της υπ' αριθ.18/22.11.1994 πράξεως του σεβασμιωτάτου μητροπολίτη Σταγών και Μετεώρων κ. Σεραφείμ.

Ο LeonHeuzey στα 1858 αναφέρει το μονύδριο της Υπαπαντής μεταξύ άλλων οκτώ

κατοικημένων μετεωρίτικων μονών [Μετέωρο, Βαρλαάμ, Άγιος Στέφανος, Αγία Τριάς, Άγιος Νικόλαος, Αγία Μονή, Υπαπαντή και Ρουσάνη].

Ο προηγούμενος του Μεγάλου Μετεώρου Πολύκαρπος Ραμμίδης στα 1882 μας δίνει τις εξής πληροφορίες για την μονή Υπαπαντής. Έχει «ναόν επ' ονόματι της Αναλήψεως, εξ δωμάτια των μοναζόντων, μαγειρείον και ομβροδέκτην· η ανωκάθοδος αυτής εκτελείται κατά τον αυτόν τρόπον καθ' όν και αι άλλαι μοναί, δηλαδή δια κλίμακος εχούσης ύψος πεντήκοντα πήχεων (...) Η όλη έκτασις του βράχου είναι δύο στρεμμάτων γεωμετρικών, άπασα σχεδόν οικοδομημένη».

Στην διάρκεια της γερμανικής κατοχής και μετέπειτα καστρακινές οικογένειες είχαν ζητήσει καταφύγιο στα μισοερειπωμένα κελλιά του μοναστηριού. Όλα φαίνονται ότι καταρρέουν, αλλά ο Νείλος, ο 'πρώτος' της Σκήτης της Δούπιανης, τελικά είχε παρρησία στην Παναγία!

Τη φροντίδι του καθηγουμένου του Μεγάλου Μετεώρου Αθανασίου Αναστασίου και της συνοδίας του κατά τα έτη 1995-2000 τα παλαιά ερείπια των κελλίων, στην πρόσοψη της μονής, έχουν πλέον αντικατασταθεί με νεότερο διώροφο πέτρινο κτίριο, το οποία διαθέτει κάτω ένα μεγάλο αρχονταρίκι με κουζίνα και άνω τρία κελλιά μοναχών.

Διατηρήθηκε ευτυχώς ακέραιο το καθολικό της Υπαπαντής, το οποίο και αυτό διατηρήθηκε κατά τέλειο τρόπο. Επίσης, ο περιβάλλων χώρος ευτρεπίστηκε και εξοπλίστηκε με όλα τα χρειώδη (φως, νερό, θέρμανση, βοηθητικούς χώρους).

Δεν είναι εύκολο να λυθεί το πρόβλημα της ονομασίας του μοναστηριού. Ενώ, δηλαδή, στην επί του τοίχου επιγραφή του έτους 1367 αναφέρεται ως ναός της Αναλήψεως και ο Χριστός προ του τέμπλου ως Αναληψιμιώτης, στα ιστορικά κείμενα του 16ου και 17ου αιώνα και στα μετέπειτα μνημονεύεται ως μονή της Υπαπαντής, όνομα, που διατηρεί μέχρι και σήμερα και πανηγυρίζει στις 2 Φεβρουαρίου. Ενδεχομένως επειδή και το μετοχιακό του Μεγάλου Μετεώρου μονύδριο του Παντοκράτορος, στον βράχο της Δούπιανης, εόρταζε της Αναλήψεως του Χριστού, οι μεγαλομετεωρίτες πατέρες να το αφιέρωσαν αργότερα στην Υπαπαντή.

Άξιο προσοχής είναι ότι στον εσωνάρθηκα επί του ανατολικού τοίχου σώζεται τμήμα παλαιής τοιχογραφίας με την παράσταση της Υπαπαντής.

Πηγή: agiameteora.net